

MULTİDİSSİPLİNAR DİLÇİLİK
МУЛЬТИДИСЦИПЛИНАРНАЯ ЛИНГВИСТИКА
MULTIDISCIPLINARY LINGUISTICS

CƏMİLƏ RÜSTƏMOVA (Azərbaycan)*

KOMMUNUKATİV İMPLİKATURA VƏ MÜRƏKKƏB CÜMLƏ
MODELLƏRİNİN “İZAFİLİYİ” PROBLEMİ
(türk dilinin materiallarına nəzərən)

Xülasə

Məqalədə kommunikativ implikatura və mürəkkəb cümlə modelləri problemindən bəhs edilir. Müəllif linqvopraqmatikanın inkişafı sayəsində kommunikasiya aktına daha fərqli rakursdan baxışın ortaya çıxdığını əsaslandırır. Belə ki, Herbert Pol Qreys tərəfindən dilçiliyə gətirilmiş implikatura və eksplikatura anlayışların ötürülən “sətiraltı”, gizli anlam-la, aşkar verballaşma qazanmış real mənanı fərqləndirir. Birinci halda danışanın intensiyası öz verbal reallaşmasını tapmadığı halda, ikinci halda adresat öz kommunikativ məramını aşkar (eksplisit) şəkildə, müvafiq formal-semantik vasitələrlə ifadə etmək imkanına malik olur.

Məlum olur ki, bəzən ünsiyyəti tənzimləyən ünsiyyət kodeksi tələblərinə uyğun olaraq mürəkkəb cümlələrin izafiliyi mümkündür. Bu zaman nəzakət maksimumunun tələblərinə uyğun olaraq istənilən məlumatı vermək üçün nəzakətlik və üzrxahlıq kommunikatəmlərindən istifadə edilir. Məsələn, müəllif “**affınıza sığınarak söylüyorum**” baş cümləli mürəkkəb cümlə modellərinin təhlili əsasında belə bir nəticəyə gəlir ki, mövcud rituallıq bilavasitə türk cəmiyyətinə xas olan nəzakət qanunlarının tələbi ilə istifadə edilir ki, həmin baş cümlənin mürəkkəb cümlənin ümumi anlamına ciddi təsiri, əsaslı semantik müdaxiləsi (yəni cümlənin ümumi anlamının verballaşmasında iştirak payı) mövcud olmur. Yəni, bir çox hallarda həmin izafi hissə, sadəcə olaraq, konvensional üzrxahlıq ifadəsini əks etdirir və heç bir real təəssüf, üzr, qəbahət utancı anlamını əks etdirmir.

Məqalədə linqvopraqmatika üçün aktual olan kommunikativ kodeks maksimalarının mürəkkəb cümlə modellərinə müdaxiləsi təhlil edilir. Aydın olur ki, türk dilində mürəkkəb cümlə modellərinin funksional və kommunikativ aspektdə təhlili implikativ amilin nəzərə alınmasını və müvafiq analitik qiymətləndirmənin aparılmasını tələb edir.

Açar sözlər: *kommunikativ implikatura, mürəkkəb cümlə modelləri, P.Qreys, türk dili, Azərbaycan dili, linqvopraqmatika.*

* Bakı Dövlət Universiteti, Şərçünəslıq fakültəsi, Türk filologiyası kafedrası, f.ü.f.d., dosent.
E-mail: rustemova-ceamile@mail.ru

Mentallığın mürəkkəb cümlə modellərinin şəkilləndirilməsindəki inikası məsələlərinin təhlili burada maraqlı bir məqama da diqqət yetirmək zərurəti yaradır. Belə ki, məlum olur ki, cümlənin linqvopraqmatikası onun qrammatik mənasından fərqlənə bilir. Belə ki, məsələn, şərt formasında təqdim olunan informasiya heç də həmişə şərtlik, sövdələşmə anlamını ifadə etməyə birlir.

Tüm hayatını nefes almadan anlatman mümkün ama yapmasan iyi edersin (5).

Nümunədən də görüldüyü kimi, burada qrammatik məna şərt budaq cümlə modelli mürəkkəb cümlənin formalaşmasını mümkün etsə də, danışanın intensiyası reallıqda şərt formatlı fikir ifadəsindən kənaradır. Belə ki, biz burada tövsiyə olunan nitq davranışının ortaya qoyduğu xəbərdarlıq nitq janrının reallaşması ilə qarşılaşırıq.

Nitq aktlarının praqmatikasını, kommunikativ məqsədlərini tədqiq edən bir çox dilçilər bu zaman kommunikatların mental xüsusiyyətlərinin fərqliliyi faktorunun da ünsiyyətin reallaşma səviyyəsinə, yəni kommunikasiya prosesində informasiyanın adekvat şəkildə təqdim olunub və eyni adekvatlıqla qəbul edilə biləcəyində milli mentalıq fərqlərinin, idiomatik ifadələrdə əksini tapan nitq etiket normaları və nəzakətlik prinsiplərinin də mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini vurğulayırlar. Bu baxımdan “Nitq aktlarını – sözlərin arxasında gizlənmiş güc” kimi dəyərlənləndirən Agus Hidayatın fikirləri xüsusilə maraqlıdır. A.Hidayat qeyd edir ki, nitq aktlarının real məramının çözülməməsi şəraitində ötürülən informasiyanın sırf qrammatik-leksik tərtibatına istinad edilməsi ünsiyyətin yanlış məcrada yönlənməsinə səbəb ola bilər və nəticədə nitq aktının əsl kommunikativ məqsədinin (linvopraqmatik səciyyəli – C.R.) baryerlərlə qarşılaşması nəticəsində tam və ya qismən fərqli anlamda qavranılması mümkün ola bilər (Hidayat, 2016: 10-12). Məhz, bu səbəbdən də, nitq etiketlərinin tədrisi və tədqiqi krosskultural xarakterli kommunikasiyaların qurulması zamanı mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Eyni fikri qohum dillərin daşıyıcıları arasındakı ünsiyyətə də şamil etmək olar. Belə ki, Osmanlı saray nitq etiketinin izafi seremoniallığından kənar olan müasir Azərbaycan dili daşıyıcısı türk dil islahatına qədərki dövrü əhatə edən elmi və ya bədii ədəbiyyatı mənimsəyərkən, müəyyən mürəkkəb cümlə modellərinin əsl kommunikativ məqsədləri ilə qrammatik anlam arasında fərqləri sezməyə bilərlər. Məsələn, *Efendiler, affınıza sığınarak söylüyorum, bugün Trakya'nın manası yoktur* (Çetintaş, 2020: 188).

Nümunədə yer alan “**affınıza sığınarak söylüyorum**” ifadəsi üzrxahlıq anlamını ifadə edən kommunikatəm mövqeyində çıxış edir. Lakin cümlənin ümumi praqmatikasına nəzər saldıqda, intensiyanın üzr istəmək nitq aktı ilə bağlı olmayıb müəyyən informasiyanın nəzakət qaydaları və ya davranış etiketi çərçivəsində təqdiminə kökləndiyini müəyyənləşdirmiş olur. Yəni, leksik-qrammatik anlam real linqvopraqmatik missiyadan, ifadəlilikdən əsaslı dərəcədə fərqlənir. Başqa sözlə desək, “affınıza sığınarak söylüyorum” mürəkkəb cümlə komponenti mənanın ifadəliliyinin qənaətlə reallaşdırılması aspektindən izafilikdən başqa bir şey deyil. Yəni, mürəkkəb cümlənin məna yükü cümlənin ümumi anlamı baxımından həlledici informativ yükə malik deyil. Bununla da baş cümlənin əslində, heç də

“baş anlam”, əsas məna yükü ifadəçiliyi gerçəkləşdirilməmişdir. Lakin məsələyə funksional-kommunikativ təhlil aspektindən yanaşıldıqda, həmin ifadənin səsləndirildiyi fiziki kontekst (Türkiyə Millət Məclisi, yəni parlament iclası), danışanın sosial statusu və s. bu kimi faktorlar nəzərə alındıqda bu rituellığın mühüm linqvopraqmatik əhəmiyyəti olduğu ortaya çıxacaqdır.

Xatırladaq ki, üzrxahlıq söz və ifadələrini, habelə mürəkkəb cümlə komponentlərinin nitq prosesində reallaşdırdığı missiyaların qeyri-yekcinsliyindən çıxış edən P.Patmayr qeyd edir ki, bu qrup kommunikativlər üç intensiyanı əhatə edə bilər. P.Patmayr özünün “Üzrxahlıq praqmatikası”na həsr olunmuş fundamental tədqiqatında üzrxahlıq söz, ifadə və mürəkkəb cümlə komponentlərini 1) metakommunikativ üzrxahlıqlar; 2) konvensional üzrxahlıqlar; və nəhayət, 3) mahiyyətə görə üzrxahlıqlar olmaqla fərqləndirir (Patmayr, 2003: 272). Birinci qrupda müəyyən sözlərin səsləndirilməsi ilə bağlı, ikinci qrupda müəyyən etiket qaydaları tələblərinə görə, üçüncü qrupda isə, sözün əsl mənasında işlədilmiş yanlışlıq, səhv, xəta və ya törədilmiş xəyata görə üzrxahlıqlar olaraq təsbit edilir.

P.Patmayr bu mövzuya həsr olunmuş növbəti tədqiqatında fərqli mədəniyyətlərdə nümayiş etdirilən nitq davranışlarının müqayisəsi əsasında belə qənaətə gəlir ki, üzrxahlıq nitq aktı özündən sonra əsl mənada üzrxahlıq intensiyasını ifadə edən hərəkət, davranış, istənilən müşayətedici psixoemossional reaksiya ilə “möhkəmləndirilsə”, yalnız bu zaman üzrxahlıq nitq aktının baş verdiyini söyləmək mümkündür. Əks halda, bu, sadəcə olaraq, bu və ya digər mədəniyyətin nitq etiketi tərəfindən sövq edilən nitq davranışı aktından başqa bir şey deyil və real üzrxahlıq intensiyasını ifadə etmir (Patmayr, 2020: 6-17) .

Nəzərdən keçirdiyimiz cümlənin təhlilinə qayıdaraq qeyd edək ki, siyasi diskurs ortamında gerçəkləşdirilən kommunikasiya yüksək kürüsüdə ifadə edildiyindən, sözsüz ki, elitar diskurs nitq davranışı normalarına uyğun gəlməli idi. XX əsrin 20-ci illərində türk elitar diskursunda müşahidə edilən nitq normaları hələ də Osmanlı nitq rituellığının, ifadə seremonikliyinə rudimentlərini yaşatmaqda idi. Nəzərə alsaq ki, türk dil islahatı yalnız bir neçə il sonra başlandıdır, bu zaman həmin dövrün kübar nitq etiketlərinin izafiliyinin qaynaqlarının məhz, Osmanlı vərəsəliliyi ilə bağlı olması heç kəsdə şübhə doğura bilməz. Məhz, saray nitq etiketi ünsiyyətin linqvopraqmatikası üçün müəyyənəşdirilmiş “Qreys qanunlarına” loyally yanaşmanı sövq edir ki, bu da təkcə türk elitar diskursunda deyil, eləcə də, Britaniya elitar (zadəgan) diskursunda (daha ətraflı bax: (Косова, 2016: 5; 6-10, 16), habelə XX əsrin əvvəllərinə qədərki rus elitar (zadəgan) diskursunda da (Яницкая, 1999) eyni şəkildə müşahidə olunan ortaqlıq, (hətta deyək ki, universal səciyyəli və ya ən azından frekventali mahiyyətli) tendensiyadır (ortaqlıq tendensiyalarla bağlı daha ətraflı bax: (Островская, 2016: 52). Məhz, bu tendensiyanın fərqlinə varmaqda biz, mürəkkəb cümlə modelində kommunikativ implikatura fərqliliyini müəyyənəşdirmək imkanı qazanırıq.

Xatırladaq ki, “kommunikativ implikatura” dedikdə, kommunikasiya prosesində əslində nəyin nəzərdə tutulduğu işarələndir. “Kommunikativ implikatura” termini də linqvopraqmatika sayəsində müstəsna xidmətləri olmuş Herbert Pol Qreys

tərəfindən dilçiliyə gətirilmişdir (Грайс, 1985: 217-237). H.P.Qreys implikaturanı eksplikaturadan fərqləndirməklə, əslində nəzərdə tutulan informasiya ilə ifadə olunan informasiyanın fərqləndirilməsini aparmış və bununla da bir növ, linqvopramatika dixotomiyasını formalaşdırmışdır. Linqvopraqmatikada implikatura problemi ətrafında müəyyən fikir müxtəliflikləri mövcud olsa da, və həmin fikir ixtilafı əsasında, hətta bir implkatura növünün nəzərdən keçirilməməsi ilə bağlı yanaşma məqbul hesab edilsə də (Сыков, 2006: 151-153), ümumilikdə, eksplikatura və implikatura qarşılaşdırması günümüzədək (zənnimizcə, tam haqlı olaraq) öz aktuallığını qoruyub saxlamaqdadır.

Söyləmin implikaturası, əslində elə onun dolayı ifadə tapmış “gizli anlamıdır” ki, bu da həmin söyləmin “səsləndirmiş” olduğu hərfi anlamın onun real funksional-praqmatik anlamından fərqlənməsi əsasında təsbit edilir ki, bu da implikatura ilə eksplikaturanın ziddiyyətini aşkara çıxara bilir. Yəni, A.N.Bondarkonun da bildirdiyi kimi, *“formal olaraq bir şeydən danışırıq, amma əslində başqa bir şeyi” nəzərdə tuturuq*. Bununla da implisit anlamın formal olaraq alt qatda, real olaraq isə üzdə olması müəyyənləşir. Belə ki, *“implisit informasiya (implikatura – C.R.) - xüsusi olaraq ifadə edilmir, yalnız açıq məzmunundan (eksplikaturdan – C.R.) və ya onunla əlaqəli kontekstual və ya situasiya əsasında təyin edilir”* (Карпов, 11).

Kommunikativ implikatura bilavasitə kommunikativ kodeks tələblərinə uyarlılıq əsasında tənzipləndiyindən, həmin kodeksin sistem prinsipləri sayəsində təsbit edilə bilər. Məlum olduğu kimi, **kommunikativ kodeks** nitq prosesində dialoqun, ünsiyyətin qurulmasının elə prinsiplərinin sistemini təcəssüm etdirir ki, burada ünsiyyət iştirakçısı olan tərəflərin nitq davranışlarının nitq fəaliyyəti düşünülmüş, müəyyən intensiyanı hədəf alan, yəni müəyyən kommunikativ məqsədlər güdən nitq aktları məcmusu kimi nəzərdən keçirilir. Kommunikativ kodekslər sistemi təməl bazası kimi Qreysin “Kooperasiya prinsipi”nə və Liçin “Nəzakətlik prinsipi”nə (Leech, 1983: 257) istinad edir (Почтарь, 2014; 129-134).

Efendiler, affınıza sığınarak söylüyorum, bugün Trakya'nın manası yoktur. – mürəkkəb cümlə modelinin və konkret olaraq, verilmiş cümlənin kommunikativ implikaturasının təhlili əsasında Kooperasiya prinsipinə nəzər salsaq, burada (təqdim olunan cümlədə), həmin prinsiplərin “Kəmiyyət maksimumu” maddəsinin pozulması faktını təsbit etmiş olarıq. Belə ki, Kəmiyyət maksimumuna görə, ötürülən informasiyanın ifadəsi onun informativ yükünə uyğun şəkildə olmalıdır (bax: Грайс, 1985: 217-237). Əks halda bu ya izafiliyə, ya da yetərsizliyə yol açar bilər ki, hər iki halda kommunikasiya aktının uğurla icra olunması çətinləşər. Lakin biz, bu məqamda kommunikasiya kodeksinin digər təməl sütunu olan nəzakətlik prinsipinin “takt maksimumunun” (Газизов, 2010: 97-104) işə düşdüyünü də təsbit etmək məcburiyyətində qalıraq ki, bu da bizə, kommunikasiyanın kəmiyyət maksimumunun izafiliyinə baxmayaraq, onun nə üçün uğurlu sayıla biləcəyinin izahını verə bilər.

Belə ki, əksər hallarda cümlənin (söyləmin) kommunikasiya prosesi çərçivəsində ifadə etdiyi məna sadəcə olaraq, formal olaraq reallıq qazanmış məna olmadığından, adresant uğurlu kommunikasiya aktının baş verməsi məqsədilə qarşı tərəfə

fin təkcə səsləndirilən informasiyanı deyil, eləcə də, nəzərdə tutulan informasiyanı anlamasında maraqlıdır (Дейк, 1978: 259-336). Məsələn, nümunəyə diqqət edək: *Affınıza sığınarak söylüyorum, burası Irak ya da Afganistan gibi on yıllardır çatışma yaşanan bir yer değil* (4).

İlk baxışdan, buradakı implikatura və eksplikatura arasında ciddi fərq təsbit edilməyə bilər. Yəni, kontekstdən kənarında izləniləndə, **affınıza sığınarak söylüyorum** baş cümləsinin, növbəti təqdim olunacaq informasiya ilə bağlı korrekte və ya dəqiqləşdirmə səciyyəsi daşdığını söyləmək mümkündür. Yəni, kommunikasiya prosesində kiminsə yanlışının düzəldilməsi məqsədilə istifadə olunduğunu, yəni üzrxahlıq anamlı kommunikatemin öz əsil mənasına uyğun şəkildə işlədildiyini ehtimal etmək olar. Lakin cümlənin kontekst çərçivəsindəki dəyərləndirilməsi, üzrxahlıq anamlı kommunikatemin sadəcə olaraq, nəzakətliklik maksimumunun gözlənilməsi intensiyası ilə işlədildiyini, implikaturaya bilavasitə aid olmadığını, asanlıqla “buraxıla biləcəyini” söyləməyə imkan verir.

CBC News muhabiri aynen şu sözləri kullandı: "Affınıza sığınarak söylüyorum, burası Irak ya da Afganistan gibi on yıllardır çatışma yaşanan bir yer değil. Burası bunun yaşanmasını beklemediğiniz daha medeni, daha Avrupalı, bu sözləri diqqətlə seçməmə gerekiyor, bir şehir." (4).

Göründüyü kimi, türk dilində mürəkkəb cümlə modellərinin funksional-kommunikativ aspektdə təhlili burada implikatura faktorunun nəzərə alınmasını və müvafiq istiqamətli təhlil və dəyərləndirilmələrin aparılmasını da labüd edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Çetintaş, C. (2020). Lozan Konfransı ve Lozan Barış Antlaşması : TBMM Tutanaklarında Kurtuluş Savaşı (1922-1923). (<https://books.google.az/books?id=2C2wDwAAQBAJ&pg=PA188&lpq=PA188&dq=aff%C4%B1n%C4%B1za+s%C4%B1%C4%9F%C4%B1narak+s%C3%B6yl%C3%BCyorum+yanl%C4>
2. Grice, P. (1975). Logic and Conversation / P. Grice // Speech acts / ed. P. Cole, J. Morgan. - N. Y. : Acad. Press.
3. Hidayat, A. (2016). Speech Acts: Force Behind Words // English Education: Jurnal Tadris Bahasa Inggris, Vol 9. <https://media.neliti.com/media/publications/60843-EN-speech-acts-force-behind-words.pdf>
4. <https://www.independentturkish.com/node/481476/d%C3%BCnya/abnning%C3%B6%C3%A7men-politikas%C4%B1-bizden-ve-%C3%B6teki-%C3%BCzerine-kurulu-beyaz-tenli-renkli-g%C3%B6zl%C3%BC-ve>
5. <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/sebneburcuoglu/ilk-bulusma-onemlidir-2854040>
6. Leech, G. N. (1983). Principles of Pragmatics / G. N. Leech. - L. : Longman.
7. Газизов, Р.А. (2010). Максима такта в аспекте лингвистической вежливости (на материале немецкого языка) // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2: Языкознание, №2(12).

- <https://cyberleninka.ru/article/n/maksima-takta-v-aspekte-lingvisticheskoy-vezhливости-na-materiale-nemetskogo-yazyka>
8. Грайс, Г. П. (1985). Логика и речевое общение / Г. П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 16: Лингвистическая прагматика. М., С. <http://kant.narod.ru/grice.htm>
  9. Дейк, Т.А. (1978). ван. Вопросы прагматики текста / Т.А. ван Дейк // Новое в зарубежной лингвистике. – М., Вып. 8 : Лингвистика текста.
  10. Карпов Г. В. ИмPLICITные и косвенные речевые акты <http://rhetoric2013.blogspot.com/2013/12/10.html>
  11. Косова, К. И. (2016). Социокультурная обусловленность эволюции фатической коммуникации в англоязычной лингвокультуре: диссертация ... кандидата Филологических наук: 10.02.04 / Косова Кристина Игоревна; [Место защиты: Волгоградский государственный университет].- Волгоград.
  12. Островская, Т. А. (2016). Дискурс элиты: когнитивный, прагматический и семиотический аспекты, автореферат диссер.доктора филол.наук., Майкоп.
  13. Почтарь, Е. И. (2014). Прагматические основы нарушения коммуникативного кодекса в современном дискурсе [Текст] / Почтарь Елена Ивановна // Вестник Волгоградского государственного университета. Сер. 2, Языкознание. № 3 (22).
  14. Ратмайр, Р. (2003). Прагматика извинения: Сравнительное исследование на материале русского языка и русской культуры. М.: Языки славянских культур.
  15. Ратмайр, Р. (2020). Стратегии снятия или смягчения конфликта: потенциал речевого акта извинения в аспекте межкультурной прагматики // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2, Языкознание. – Т. 19, № 1. – С. 6–17. – DOI: <https://doi.org/10.15688/jvolsu2.2020.1.1>
  16. Сусов, И.П. (2006). Лингвистическая прагматика. Учебник для студентов, магистрантов и аспирантов (докторантов). – М.: Восток-Запад.
  17. Яицкая, Т. В. (1999). Русский речевой этикет (категория вежливости) и способы его выражения в драматургии А. Н. Островского, диссертация ... канд.филол.наук., Таганрог, <https://cheloveknauka.com/russkiy-rechevoy-etiket-kategoriya-vezhливости-i-sposoby-ego-vyrazheniya-v-dramaturgii-a-p-ostrovskogo>

Джамия Рустамова (Азербайджан)

**Коммуникативная импликатура и проблема «избыточности»
моделей сложных предложений
(по материалам турецкого языка)**

Резюме

В статье рассматривается проблема коммуникативной имплицатуры и моделей сложных предложений. Автор утверждает, что в связи с развитием лингвопрагматики взгляд на акт общения изменился. Так, посредством понятий имплицатуры и экспликации, введенных в языкознание Гербертом Паулем Грейсом, он разграничивает

«подстрочный», скрытый смысл и реальное значение, приобретающее явную вербализацию. Если в первом случае интенция говорящего не находит своей вербальной реализации, то во втором случае адресат имеет возможность выразить свою коммуникативную цель в ясной (эксплицитной) форме соответствующими формально-семантическими средствами.

Выясняется, что иногда избыточность сложных предложений возможна в соответствии с требованиями коммуникативного кодекса, регулирующего общение. При этом в соответствии с требованиями максимальной вежливости коммуникатемы вежливости и извинения используются для передачи любой информации. Например, автор на основе анализа моделей сложных предложений с главным предложением **affiniza sığmarak söylüyorum** «Прибегая к Вашему прощению, сообщаю» приходит к выводу, что существующий ритуал используется непосредственно в соответствии с правилами вежливости, присущими турецкому обществу, при этом данное главное предложение не имеет существенного влияния, семантического вмешательства в общий смысл сложного предложения (т.е. оно не участвует в вербализации общего смысла предложения). То есть во многих случаях эта избыточная часть просто отражает конвенциональное выражение извинения и не отражает никакого реального сожаления, извинения или стыда.

В статье анализируется актуальная для лингвопрагматики проблема включения максимумов коммуникативного кодекса в модели сложных предложений. Выявляется, что анализ моделей сложных предложений в турецком языке в функциональном и коммуникативном аспектах требует учета имплицативного фактора, а также соответствующей аналитической оценки.

Ключевые слова: коммуникативная имплицатура, модели сложных предложений, П. Грейс, турецкий язык, азербайджанский язык, лингвопрагматика.

Jamila Rustamova (Azerbaijan)

Communicative implicature and the problem of "redundancy" of complex sentence models (based on the Turkish language)

Abstract

The article discusses the problem of communicative implicature and models of complex sentences. The author argues that in connection with the development of linguopragmatics, the act of communication is considered from a different angle. Thus, the concepts of implicature and explication, introduced into linguistics by Herbert Paul Grace, are distinguished by a real meaning, which has acquired a hidden, explicit verbalization. In the first case, if the intensity of the speaker does not find its verbal realization, in the second case, the addressee has the opportunity to express his communicative goal in a clear picture, by appropriate formal semantic means.

It turns out that sometimes the redundancy of complex sentences is possible in accordance with the requirements of the communication code that regulates communication. At the same time, courtesy and apologies are used to provide any information in accordance

with the requirements of maximum courtesy. For example, the author's analysis of complex sentence models with the heading “**affınıza sığınarak söylüyorum**” - “please, accept my excuse” comes to the conclusion that the existing ritual is used directly in accordance with the rules of politeness inherent in Turkish society, while there is no semantic intervention (i.e. participation in the verbalization of the general meaning of the sentence). That is, in many cases, this extra part simply reflects a normal apology and does not reflect any real regret, apology, or shame.

The article analyzes the interference of the maxima of the communicative code in models of complex sentences, which is relevant for linguopragmatics. It is clear that the analysis of patterns of complex sentences in the Turkish language in the functional and communicative aspects requires taking into account the implicative factor and the corresponding analysis and evaluation.

Keywords: *communicative implicature, complex sentence models, P.Grace, Turkish, Azerbaijani, linguopragmatics.*
